

УДК: 343.359.2 ; 336.225.68

CERIF: S 141, S 144

ТИП РАДА: ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД

DOI: 10.55836/PiP_22104A

др *Ахмедин ЛЕКПЕК**

доцент на Департману за економске науке Државног универзитета
у Новом Пазару, Србија

ФАКТОРИ ПОРЕСКЕ ЕВАЗИЈЕ

Сажетак

Пореска евазија је ишћање од изузетној економској и правној значаја. Висок ниво њене засћуљености води смањењу расћоложивих јавних прихода и капацитета државе да ваљано иружа јавне услуге. Такође, сировоћењем пореске евазије крише се порески закони и угрожава усћавом тараниовано право државе на најлаиу пореза. У овом раду биће анализирани факћори који ућичу на ниво пореске евазије: економски, правни и инсћићуционални, демографски и кулћуролошки и бихевиорални. Циљ рада је да се ућврди инћензићетћ њиховој дејсћва, како би креаћори пореске поличике, сћручна и академска јавности моћли ирећознаићи најзначајније факћоре и дефинисаћи одговарајуће мере за сузбијање пореске евазије. Иако је очекивано да економски факћори имају кључни ућићај, исћосћавило се да је бићинија улоћа некономских факћора.

Кључне речи: *Пореска евазија. – Економски факћори. – Правни и инсћићуционални факћори. – Демографски факћори. – Кулћуролошки и бихевиорални факћори.*

* Електронска адреса аутора: alekpek@np.ac.rs.

I Увод

Савремене државе су преузеле на себе обавезу пружања широког дијапазона јавних услуга за чије је финансирање неопходно обезбедити издашне и стабилне изворе, међу којима се издвајају порези као круцијалан извор финансирања.¹ Сходно томе, предуслов фискалне стабилности је постојање ефикасног пореског система, помоћу којег се осигурава финансијска основа за несметано функционисање јавног сектора.² Пракса опорезивања има дугу традицију и њена појава се везује за сумерску цивилизацију, као једну од првих цивилизација, и период 2500 година пре нове ере.³

Иако се порез, попут смрти, сматра неизбежним, мањкавост пореских система и закона су такво поимање пореза у значајној мери релативизовали.⁴ Тежња грађана да уживају у бенефицијама које обезбеђује јавни сектор није усклађена са њиховом спремношћу да учествују у његовом финансирању у потребној мери.⁵ Од самог настанка пореза присутна је тежња пореских обвезника да избегну плаћање пореза.⁶ Имућни антички Грци,⁷ Римљани, а вековима касније и Енглези, су осмишљавали бројне креативне методе за скривање свог богатства, умањујући на тај начин своју пореску обавезу.⁸ Американци су отишли корак даље, па су, супротстављајући се порезима које им је наметала

- 1 Упор. Марина Димитријевић, „Дизајнирање делотворне политике спречавања пореске евазије“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 84/2019, 32.
- 2 Упор. Никола Видовић, Хатица Бериша, Миленко Целетовић, „Економска анализа проблематике пореске евазије у Републици Србији“, *Војно дело*, бр. 2/2019, 254.
- 3 Tonia M. Sharlach, *Provincial taxation and the UR III state*, Brill, Leiden, 2004, наведено у Robert Hutchinson, „Culture versus structure: A critical perspective on the role of culture in tax evasion“, *Accounting Historians Journal*, Nr. 1/2019, 80.
- 4 Joseph E. Stiglitz, „The general theory of tax avoidance“, *National Tax Journal*, Vol. 38, Nr. 3/1985, 325.
- 5 Dimitrios Varvarigos, „Cultural norms, the persistence of tax evasion, and economic growth“, *Economic Theory*, Vol. 63, Nr. 4/2017, 962.
- 6 Упор. Serkan Benk, Robert W. McGee, Bahadir Yuzbasi, „How religions affect attitudes toward ethics of tax evasion? A comparative and demographic analysis“, *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, Vol. 14, Nr. 41/2015, 203.
- 7 Constantine P. Danopoulos, Boris Znidaric, „Informal economy, tax evasion, and poverty in a democratic setting: Greece“, *Mediterranean Quarterly*, Vol. 18, Nr. 2/2007, наведено у Natalia Ermasova, Christian Haumann, Laura Burke, „The relationship between culture and tax evasion across countries: Cases of the USA and Germany“, *International Journal of Public Administration*, Vol. 44, Nr. 2/2021, 116.
- 8 Carolyn Webber, Aaron Wildavsky, *History of Taxation and Expenditure in the Western World*, Simon & Schuster, New York, 1986, 141, наведено у Joel Slemrod, „Cheating ourselves: The economics of tax evasion“, *Journal of Economic perspectives*, Vol. 21, Nr. 1/2007, 25.

Британска империја, покренули револуцију која је започета чувеном *Боснијском чајанком*.⁹

Кључни узрок анимозитета грађана према опорезивању је то што „се њиме задире у њихову економску и личну сферу“.¹⁰ С друге стране, избегавање плаћања пореза „умањује способност државе да ради и пружа адекватне услуге“.¹¹ Осим економских последица избегавања плаћања пореза, попут смањења расположивих буџетских прихода и нарушавања тржишне конкурентности, постоје и социјалне последице у виду јачања друштвене неједнакости и изазивања социјалних немира.¹² Свесне наведених чињеница, током историје државе се нису либиле да грађане који не извршавају пореске обавезе строго казне, некада и одузимањем живота.¹³ Одлуку о (не)плаћању пореза порески обвезници доносе под утицајем страха од потенцијалне казне, осећаја моралне одговорности и сопственог финансијског интереса.¹⁴

Избегавање плаћања пореза је у пореско-правној терминологији познато као *пореска евазија*. Може бити законита и незаконита, зависно од тога да ли приликом њеног спровођења порески обвезник крши пореске законе.¹⁵ Законита евазија, пак, и сама може бити неприхватљи-

9 N. Ermasova, C. Naumann, L. Burke, 116.

10 Сузана Димић, „Пореска утаја као најтежи облик пореске евазије – осврт на законодавство и праксу у Србији“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 90/2021, 78.

11 Müslüm Basılgan, Bryan Christiansen, „Taxpayers’ attitudes towards tax evasion in Latin American countries“, *Handbook of research on economic growth and technological change in Latin America* (ed. Bryan B. Christiansen), IGI Global, Hershey, 2014, 77.

12 Corina Maria Ene, Carmen Marilena Uzlău, Mariana Bălan, „Tax evasion-between legal and illegal. Mechanisms of the underground economy“, *Internal Auditing & Risk Management*, Vol. 6, Nr. 4/2011, 14.

13 Према Библији, оптужба да Исус подстиче Јевреје на неплаћање пореза Римској империји је била кључни разлог његовог заточења и каснијег погубљења. R. Hutchinson, 80; S. Benk, R. W. McGee, B. Yuzbasi, 203.

14 J. Slemrod, 25; Jeffrey A. Roth, John T. Scholz, Ann Dryden Witten, *Taxpayer Compliance, Volume 1: An Agenda for Research*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1989, наведено у Jeyapalan Kasipillai, Norhani Aripin, Noor Afza Amran, „The influence of education on tax avoidance and tax evasion“, *eJournal of Tax Research*, Vol. 1, Nr. 2/2003, 136.

15 Према члану 225 Кривичног законика (*Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019), под незаконитом пореском евазијом, односно пореском утајом, подразумева се давање лажних података, као и непријављивање и скривање података о чињеницама на основу којих се утврђује пореска обавеза, при чему је за квалификацију ових радњи као кривичног дела неопходно да износ неизвршене пореске обавезе буде изнад милион динара. Вид. и Дејан Поповић, *Пореско право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2008, 43–51.

ва¹⁶ уколико порески обвезник реализује трансакцију која, иако формално законита, за законодавца је проблематична, јер је неприродна и искључиво намењена нелегитимном остварењу пореских уштеда.¹⁷

На ниво заступљености и интензитета пореске евазије утичу бројни фактори, од којих се у литератури издвајају: демографски, културолошки, бихевиорални, правни, институционални и економски.¹⁸ У наставку рада детаљније ће бити анализирано дејство наведених фактора на заступљеност, пре свега, незаконите пореске евазије у различитим државама и друштвима.

II Анализа фактора пореске евазије

1. Економски фактори пореске евазије

У економске факторе пореске евазије спадају макроекономска кретања, с једне стране, и однос користи и трошкова које пореска евазија доноси њеном реализатору, с друге стране. Кад је реч о макроекономским кретањима, истраживања показују да пад обима привредне активности директно доводи до повећања заступљености пореске евазије.¹⁹ С друге стране, сама пореска евазија доводи до успоравања привредног развоја, јер се држави ускраћују средства потребна за ефикасно пружање јавних услуга,²⁰ која се неретко надокнађују повећањем пореза,²¹ и самим тим додатним фискалним оптерећењем савесних пореских обвезника.

Инфлација и пореска евазија су, пак, позитивно корелисане, што значи да раст инфлације доводи до раста заступљености пореске евазије.²² Узрок наведеној појави налази се у томе што инфлација

16 Детаљнија анализа неприхватљиве законите евазије и политике њеног сузбијања је дата у: Д. Поповић, 43–51; Милева Анђелковић, *Јавне финансије и финансијско право*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2009, 176–178; Милева Анђелковић, „Законита неприхватљива пореска евазија – проблеми дефинисања и спречавања“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 67/2014, 79–97.

17 Вид. М. Анђелковић (2009), 176–177.

18 Hichem Khelif, Imen Achek, „The determinants of tax evasion: a literature review“, *International Journal of Law and Management*, Vol 57, Nr. 5/2015.

19 Albert Fishlow, Jorge Friedman, „Tax evasion, inflation and stabilization“, *Journal of Development Economics*, Vol. 43, Nr. 1/1994, 105; R. Hutchinson, 88.

20 Clemens Fuest, Nadine Riedel, *Tax evasion, tax avoidance and tax expenditures in developing countries: A review of the literature*, Report prepared for the UK Department for International Development (DFID), 2009, 1.

21 Упор. Been-Lon Chen, „Tax evasion in a model of endogenous growth“, *Review of Economic Dynamics*, Vol. 6, Nr. 2/2003, наведено у D. Varvarigos, 964.

22 Rangan Gupta, Philton Makena, „Why must it always be so real with tax evasion?“, *The Quarterly Review of Economics and Finance*, Nr. 78/2020, 306.

обезвређује приносе, па порески обвезници покушавају да изгубљено надокнаде избегавањем плаћања пореза.²³

На спремност пореских обвезника на пореску евазију, пак, утичу и процењене користи и трошкови које им та активност може донети.²⁴ Очување економске снаге, која се опорезивањем умањује, кључна је корист коју пореска евазија доноси њеном реализатору. Трошкови пореске евазије се тичу трансакционих трошкова неопходних за спровођење пореске евазије²⁵ и казни чији терет зависи од вероватноће откривања пореске евазије од стране пореских власти и висине прописане казне.²⁶ Сходно наведеном, високи трансакциони трошкови реализације пореске евазије, као и висока вероватноћа откривања овог преступа и кажњавања високим казнама доводе до смањења нивоа пореске евазије. На висину трошкова пореске евазије утичу и одлике самог пореског обвезника. Примера ради, трошкови пореске евазије за самозапослене су знатно нижи него за власнике предузећа, јер је пословање предузећа транспарентније, па им је теже да скривају чињенице битне за утврђивање висине пореске обавезе.²⁷

На основу датог приказа економских фактора пореске евазије, лако је закључити да је њихов изузетан значај непорецив. Ипак, истраживања показују да на пореску евазију снажније утичу некономски фактори.²⁸

2. Правни и институционални фактори пореске евазије

На ниво пореске евазије у једној држави битно утичу ефикасност и правичност њеног друштвеног, правног и пореског система, као и припадајућих институција. Да би се постигла друштвена аверзија према пореској евазији, неопходно је најпре изградити демократско друштво у којем грађани имају поверења у своју владу.²⁹ Такво друштво

23 Steven E. Crane, Farrokh Nourzad, „Inflation and tax evasion: An empirical analysis“, *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 68, Nr. 2/1986, 218.

24 Детаљније вид. Michael G. Allingham, Agnar Sandmo, „Income tax evasion: A theoretical analysis“, *Taxation: critical perspectives on the world economy*, Nr. 1/1972, наведено у J. Slemrod, 36.

25 Вид. Jonathan Skinner, Joel Slemrod, „An economic perspective on tax evasion“, *National Tax Journal*, Vol. 38, Nr. 3/1985, 346.

26 S. E. Crane, F. Nourzad, 217, 222; М. Димитријевић, 34.

27 Вид. Per Engström, Bertil Holmlund, „Tax evasion and self-employment in a high-tax country: evidence from Sweden“, *Applied Economics*, Vol. 41, Nr. 19/2009, 2428–2429.

28 Grant Richardson, „Determinants of tax evasion: A cross-country investigation“, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol. 15, Nr. 2/2006, 164.

29 M. Basilgan, B. Christiansen, 102.

својим члановима пружа, „сигурно окружење које унапређује квалитет њиховог живота“, омогућава им да уживају личне и економске слободе, а предузећима обезбеђује услове за конкурентско надметање.³⁰ Њега карактерише низак ниво корупције, висок квалитет инфраструктуре и политика економске и еколошке одрживости.³¹ С друге стране, природно је да државе које пружају јавне услуге ниског квалитета³² имају висок ниво корупције, врше репресију, крше људска права и намећу високе порезе, суочавају се са проблемом високе заступљености пореске евазије.³³

Незаобилазан фактор пореске евазије је и ефикасност пореског система. Ваљан порески систем продукује минималне трошкове, како административне – тако и трошкове које порески систем намеће привреди и друштву кроз „дисторзију механизма конкурентских цена“.³⁴ Приликом креирања пореског система треба водити рачуна о политици пореских стопа, једноставности и транспарентности система и ефикасности примене мера присиле.³⁵

На ниво пореске евазије битно утиче *политика пореских стопа*. Истраживања показују да су, углавном, висина пореских стопа и ниво пореске евазије позитивно корелисани.³⁶ Ипак, раст пореских стопа не изазива неминовно раст нивоа пореске евазије, нарочито не у друштвима у којима порески обвезници сматрају да већина испуњава своје пореске обавезе и да је порески систем праведан.³⁷ Порески систем мора бити *једноставан* да би се дестимулишуће деловало на пореску евазију.³⁸ Порески систем чији су закони недовољно јасни и често се

30 Наведено према Ahmed Riahi-Belkaoui, „Relationship between tax compliance internationally and selected determinants of tax morale“, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol. 13, Nr. 2/2004, 141.

31 Наведено према Hichem Khelif, Achraf Guidara, Khaled Hussainey, „Sustainability level, corruption and tax evasion: a cross-country analysis“, *Journal of Financial Crime*, Vol. 23, Nr. 2/2016, 328.

32 Наведено према Frank A. Cowell, James P. F. Gordon, „Unwillingness to pay: Tax evasion and public good provision“, *Journal of Public Economics*, Vol. 36, Nr. 3/1988, 320.

33 S. Benk, R. W. McGee, B. Yuzbasi, 203.

34 Agnar Sandmo, „The theory of tax evasion: A retrospective view“, *National Tax Journal*, Vol 58, Nr. 4/2005, 644.

35 Charles T. Clotfelter, „Tax evasion and tax rates: An analysis of individual returns“, *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 65, Nr. 3/1983, 373.

36 Детаљније: C. T. Clotfelter, 373; Raymond Fisman, Shang-Jin Wei, „Tax rates and tax evasion: evidence from ‘missing imports in China‘“, *Journal of Political Economy*, Vol. 112, Nr. 2/2004, 493.

37 Наведено према Maciej A. Górecki, Natalia Letki, „Social norms moderate the effect of tax system on tax evasion: Evidence from a large-scale survey experiment“, *Journal of Business Ethics*, Vol. 172, Nr. 4/2021, 727.

38 Наведено према G. Richardson, 2006, 151.

мењају, додатно финансијски и психички оптерећује пореске обвезнике.³⁹ Такође, неопходно је и да *транспарентно функционише*, како би се спречиле могуће злоупотребе. Оне се могу јавити приликом одобрења пореских кредита, ослобађања и олакшица, у којима у нетранспарентним пореским системима искључиво уживају привилеговани појединци и групе, а што коначно демотивише остале пореске обвезнике да доследно испуњавају своје пореске обавезе.⁴⁰

Дефинисање и поштовање пореске обавезе је важно правно питање. Испуњавање поменуте обавезе подразумева: истинито пријављивање пореске основице, тачан обрачун обавезе, благовремено подношење пријаве и благовремено плаћање доспелог износа.⁴¹ Пореска обавеза спада у најважније правне обавезе, па је стога неопходно да постоје *мере њисиле и адекватне казне* за оне који ту обавезу не испуњавају.⁴² За то постоји више разлога. *Прво*, казна, осим самом кажњавању, служи и дестимулисању прекршиоца да се поново одлучи на сличан прекршај.⁴³ *Друго*, спречава се ширење пореске евазије, јер је у супротном друштво прихвата као природну појаву и теже је спроводити њено сузбијање.⁴⁴ *Треће*, кажњавањем се указује на штетност пореске евазије, коју друштво често не перципира опасном у мери у којој она то јесте.⁴⁵ *Четврто*, висок ниво пореске евазије изазива раст трошкова пореског система и веће оптерећење савесних грађана,⁴⁶ што се кажњавањем несавесних пореских обвезника спречава. Међутим, тежња да се кажњавањем грађани одврате од пореске евазије може довести до увођења несразмерно високих казни.⁴⁷ Примена високих казни за спроводиоце пореске евазије може бити контрапродуктивна, јер отвара могућности за злоупотребе од стране корумпираних пореских службеника.⁴⁸ Одговорне судије, пак, свесне неоправдано високих казни, неретко избегавају да осуде осумњичене за пореске прекршаје, па се прекршиоци ређе кажњавају.⁴⁹ Сходно томе, казне су сврсисходне

39 Упор. С. Димић, 79.

40 С. Fuest, N. Riedel, 2.

41 Luigi A. Franzoni, „Tax evasion and tax compliance“, 1998, доступно на адреси: <https://ssrn.com/abstract=137430>, 20. 1. 2022, 5.

42 Упор. J. Slemrod, 25.

43 С. Димић, 90.

44 Упор. А. Sandmo, 660.

45 Упор. С. Димић, 82.

46 N. Ermasova, C. Naumann, L. Burke, 115.

47 J. Slemrod, 43.

48 *Ibid.*

49 *Ibid.*

и „друштвено прихватљиве“ једино уколико су прилагођене тежини начињеног кривичног дела.⁵⁰ С друге стране, у литератури постоје и препоруке да се порески обвезник за кога се, након спроведене контроле, утврди да није прекршио пореске законе, награди умањењем пореске обавезе.⁵¹ Поред тога, пореска евазија је далеко нижа у пореским системима који омогућавају пореском обвезнику да доведе у питање казну коју му је порески орган одредио, у поређењу са пореским системима где та могућност не постоји.⁵² На крају, репресивне фискалне мере могу бити ефикасне једино у комбинацији са превентивним фискалним мерама.⁵³

Ефикасност пореског система умањује и изражена асиметрична информисаност пореских обвезника и пореских власти о стварном економском положају пореског обвезника и висини његове пореске обавезе.⁵⁴ Један од начина да се овај проблем ублажи јесте чешће спровођење пореске контроле. Међутим, то само по себи није довољно, већ је потребно да се испуне бројни правни, кадровски и технички предуслови да би пореска контрола у потпуности испунила своју мисију.⁵⁵ Истраживања, пак, показују да је најефикасније решење за проблем асиметричне информисаности у пореском систему јачање сарадње пореских обвезника и пореских власти, где би се они међусобно перципирани не као сукобљене стране, већ као партнери.⁵⁶ Тога су свесни креатори савремених пореских система, који пореског обвезника не третирају као „потчињеног субјекта“, већ као „корисника пореских услуга“.⁵⁷

Сходно наведеном се може закључити да постоји снажан утицај правних и институционалних фактора на ниво пореске евазије. Међутим, истраживања показују да је ниво пореске евазије често нижи него што би се то на основу ефикасности правног и пореског система могло предвидети.⁵⁸

50 A. Sandmo, 660.

51 Helmuth Cremer, Firouz Gahvari, „Tax evasion and the optimum general income tax“, *Journal of Public Economics*, Vol. 60, Nr. 2/1996, 248.

52 Наведено према Lars P. Feld, Jean-Robert Tyran, „Tax evasion and voting: An experimental analysis“, *Kyklos*, Vol. 55, Nr. 2/2002, 218.

53 Вид. М. Димитријевић, 40.

54 Наведено према Н. Cremer, F. Gahvari, 236.

55 Детаљније L. A. Franzoni, 19.

56 Упор. М. Димитријевић, 39.

57 С. Димић, 80.

58 Наведено према L. P. Feld, J. R. Tyran, 217–218.

3. Демографски фактори пореске евазије

Демографски фактори пореске евазије обухватају пол, старост, ниво образовања и економски положај пореског обвезника. Истраживања показују да су мушкарци склонији пореској евазији него жене.⁵⁹ Овај закључак је преовлађујући, али не треба занемарити ни постојање изузетака кад су поједине земље у питању.⁶⁰ Спремност мушкараца да извршавају своје пореске обавезе битно зависи од могућности да за њихово неизвршење буду кажњени, што код жена није случај.⁶¹ Већу посвећеност жена поштовању пореских обавеза поједини аутори објашњавају тиме што су оне иначе етичније од мушкараца.⁶² Други, пак, потенцирају да мушкарцима сам друштвени систем нуди боље прилике за избегавање плаћања пореза.⁶³ На крају, и извори прихода имају своју улогу, јер су жене углавном запослене у државним и приватним институцијама и предузећима, док су мушкарци неретко samozапослени, што им пружа веће могућности за пореску евазију.⁶⁴

Истраживања показују да се припадници старије популације ређе одлучују на пореску евазију у поређењу са младима.⁶⁵ Та чињеница се објашњава већом етичношћу старијих особа.⁶⁶ Не треба, пак, занемарити

59 Dekeng Setyo Budiarto, Yennisa Yennisa, Rohmyati Widyaningrum, „Does religiosity improve tax compliance? An empirical research based from gender“, *Jurnal Dinamika Akuntansi*, Vol. 10, Nr. 1/2018, 88; Jeyapalan Kasipillai, Hijattullah Abdul-Jabbar, „Gender and ethnicity differences in tax compliance“, *Asian Academy of Management Journal*, Vol. 11, Nr. 2/2006, 84; Benno Torgler, Neven T. Valev, „Gender and public attitudes toward corruption and tax evasion“, *Contemporary Economic Policy*, Vol. 8, Nr. 4/2010, 563.

60 Детаљније Wei Wei, Robert W. McGee, „Gender and attitude toward the ethics of tax evasion: a comparison of European and Asian views“, 2015, доступно на адреси: <https://ssrn.com/abstract=2743048>, 20. 1. 2022.

61 Наведено према John Hasseldine, Peggy A. Hite, „Framing, gender and tax compliance“, *Journal of Economic Psychology*, Vol. 24, Nr. 4/2003, 528–529.

62 D. S. Budiarto, Y. Yennisa, R. Widyaningrum, 88.

63 Наведено према Klarita Gërçhani, „Explaining gender differences in tax evasion: the case of Tirana, Albania“, *Feminist Economics*, Vol. 13, Nr. 2/2007, 146.

64 *Ibid.*

65 C. T. Clotfelter, 364; M. Basılgan, B. Christiansen, 102; Grant Richardson, „The determinants of tax evasion: A cross-country study“, *Financial crimes: Psychological, technological, and ethical issues* (eds. Michel Dion, David Weisstub, Jean-Loup Richet), Springer, Cham, 2016, 35.

66 Maryann Richardson, Adrian J. Sawyer, „A taxonomy of the tax compliance literature: further findings, problems and prospects“, *Australian Tax Forum*, Nr. 16/2001, наведено у Stephen Amponsah, Zangina Isshaq, Daniel Agyapong, „Determinants of tax stamp evasion in rural districts in Ghana: A case of Twifu Atti-Morkwa and Hemang lower Denkyira districts“, *International Journal of Law and Management*, Vol. 61, Nr. 1/2019, 84.

ни чињеницу да су млади спремнији на ризик и мање осетљиви на његове негативне последице, као ни специфичност периода у којем су различите генерације расле.⁶⁷

На однос пореских обвезника према пореској евазији утиче и ниво њиховог образовања. Виши ниво образовања по правилу води нижем нивоу пореске евазије.⁶⁸ Ипак, поједина истраживања показују да је однос нивоа образовања и спремности на пореску евазију различит у различитим земљама и да није могуће извући општи закључак по овом питању.⁶⁹ Јаснија повезаност, пак, постоји између нивоа пореског образовања и пореске евазије. Пракса је показала да раст нивоа пореског образовања води позитивнијем односу према пореском систему.⁷⁰ Стога, једна од мера за борбу против пореске евазије могу бити образовни програми усмерени на повећање знања грађана о пореском систему.⁷¹

Кад је економски положај пореских обвезника у питању, приметно је да су имућнији чланови друштва склонији пореској евазији у односу на остале. Они, уз помоћ својих правних и финансијских саветника, имају далеко веће могућности да избегну плаћање пореза, притом поштујући законске одредбе.⁷² Поред тога, са растом количине расположивог новца, неретко расте и самопоуздање појединца и његова спремност да крши законе, између осталих и пореске.⁷³ Попут имућних, пореској евазији су склони и појединци који остварују ниске приходе, док се на пореску евазију најређе одлучују они чији је приход на средњем нивоу.⁷⁴

67 G. Richardson (2016), 35.

68 G. Richardson (2006), 151; M. Baslган, B. Christiansen, 102.

69 Детаљније Adriana Ross, Robert W. McGee, „Education level and ethical attitude toward tax evasion: A six-country study“, *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, Vol. 15, Nr. 2/2012.

70 Lars Fallan, „Gender, exposure to tax knowledge, and attitudes towards taxation; an experimental approach“, *Journal of Business Ethics*, Vol. 18, Nr. 2/1999.

71 J. Kasipillai, H. Abdul-Jabbar, 85.

72 J. Slemrod, 30; Prem Sikka, „Smoke and mirrors: Corporate social responsibility and tax avoidance“, *Accounting Forum*, Vol. 34, Nr. 3–4/2010; Prem Sikka, „The hand of accounting and accountancy firms in deepening income and wealth inequalities and the economic crisis: Some evidence“, *Critical Perspectives on Accounting*, Nr. 30/2015, наведено у William E. Shafer, Zhihong Wang, Tien-Shih Hsieh, „Support for Economic Inequality and Tax Evasion“, *Sustainability*, Vol. 12, Nr. 19/2020, 1.

73 Наведено према D. S. Budiarto, Y. Yennisa, R. Widyaningrum, 87.

74 G. Richardson (2006), 152.

4. Културолошки и бихевиорални фактори пореске евазије

Културолошки и бихевиорални фактори пореске евазије тичу се културолошких, религијских и политичких убеђења пореских обвезника. Културолошке норме које порески обвезник следи битно одређују његов однос према пореским обавезама.⁷⁵ Посебно треба истаћи утицај националне културе на ниво пореске евазије.⁷⁶ Основа за анализу утицаја културолошких убеђења на понашање појединца је модел који је развио *Geert Hofstede*,⁷⁷ дефинисавши четири димензије националне културе: индивидуализам наспрот колективизму, маскулинитет наспрот феминитету, избегавање несигурности и дистанца моћи. Бројна истраживања су се бавила односом наведених димензија културе и склоности ка пореској евазији. Поједина истраживања су показала да је склоност ка пореској евазији већа у друштвима у којима су изражени колективизам, маскулинитет, избегавање несигурности и дистанца моћи.⁷⁸ Наведени закључак углавном је потврђен и у осталим истраживањима, осим кад је у питању маскулинитет, за који се у њима наводи да је у негативној корелацији са пореском евазијом.⁷⁹ То се објашњава тврдњом да су „маскулине културе оне које траже признање друштва“,⁸⁰ па стога постоји мања спремност да се ради на његову штету. Осим утицаја националне културе на порески морал појединца, постоје и истраживања пореског морала мултинационалних компанија која узимају у обзир националну културу доминантну у државама у којима је седиште ових компанија. Њихов је закључак да су мултинационалне компаније, чије је седиште у земљама у којима доминирају индивидуализам, феминитет, избегавање неизвесности и висок ниво дистанце моћи, склоније испуњавању својих пореских обавеза.⁸¹

75 Наведено према D. Varvarigos, 988; I Nyoman Kusuma Adnyana Mahaputra, Ni Wayan Rustiarini, Ni Putu Nita Anggraini, I Made Sudiartana, „National culture and perceived ethics of tax evasion: The case of Bali province“, *Journal of Economics, Business & Accountancy Ventura*, Vol. 21, Nr. 1/2018, 90.

76 Наведено према Charles W. Bame-Aldred, John B. Cullen, Kelly D. Martin, Praveen Parboteeah, „National culture and firm-level tax evasion“, *Journal of Business Research*, Vol. 66, Nr. 3/2013, 391.

77 Geert Hofstede, *Culture's consequences: International differences in work related values*, SAGE, Beverly Hills, 1980.

78 I. N. K. A. Mahaputra, N. W. Rustiarini, N. P. N. Anggraini, I. M. Sudiartana, 98.

79 Fatih Deyneli, „Analyzing the Relationship between National Cultural Dimensions and Tax Morale“, *Journal of Alanya Faculty of Business/Alanya İletme Fakültesi Dergisi*, Vol. 6, Nr. 2/2014, 61.

80 R. Hutchinson, 89.

81 Наведено према Ji Seon Yoo, Ye Ji Lee, „National Culture and Tax Avoidance of Multinational Corporations“, *Sustainability*, Vol. 11, Nr. 24/2019.

Утицајем културе на понашање појединца бави се и *инститиуционална теорија аномије*, која „специфицира културне вредности које генеришу девијантно понашање, сугеришући да отуђивање од друштвених правила и норми може доживети процват под утицајем одређених културних система.“⁸² Наведена теорија, такође, дефинише четири културолошке димензије: индивидуализам, оријентацију на постигнуће, асертивност и хуману оријентацију. Истраживање показује да је ниво пореске евазије у позитивној корелацији са индивидуализмом, оријентацијом на постигнуће и асертивношћу, док је у негативној корелацији са хуманом оријентацијом.⁸³

О утицају религије, како на општи, тако и на порески морал појединца, јединствен став стручне јавности не постоји. Поједина истраживања⁸⁴ показују да је религиозност битан фактор етичности, друга, пак, ту тврдњу оповргавају,⁸⁵ док трећа показују да прокламована религиозност није снажан фактор етичности ако није праћена практиковањем религије.⁸⁶ Кад се говори о плаћању пореза као моралној обавези, постоје четири гледишта:⁸⁷ 1. плаћање пореза је морална обавеза; 2. не постоји морална обавеза да се порез плаћа; 3. избегавање плаћања пореза може бити етично или неетично, зависно од околности; и 4. постоји морална обавеза да се порез не плаћа. Анализе односа припадника три велике монотеистичке религије – јудаизма,⁸⁸ хришћанства⁸⁹ и ислама,⁹⁰ према пореској евазији показују да постоје

82 Steven F. Messner, Richard Rosenfeld, „Political restraint of the market and levels of criminal homicide: A cross-national application of institutional-anomie theory“, *Social Forces*, Vol. 75, Nr. 4/1997; Steven F. Messner, Richard Rosenfeld, *Crime and the American dream*, Wadsworth, Belmont, 2001, наведено у C. W. Bame-Aldred, J. B. Cullen, K. D. Martin, P. Parboteeah, 391.

83 C. W. Bame-Aldred, J. B. Cullen, K. D. Martin, P. Parboteeah, 391.

84 Justin G. Longenecker, Joseph A. McKinney, Carlos W. Moore, „Religious Intensity, Evangelical Christianity, and Business Ethics: An Empirical Study“, *Journal of Business Ethics*, Vol. 55, Nr. 4/2004, наведено у D. S. Budiarto, Y. Yennisa, R. Widyaningrum, 84.

85 Alan G. Walker, James W. Smither, Jason DeBode, „The Effects of Religiosity on Ethical Judgments“, *Journal of Business Ethics*, Vol. 106, Nr. 4/2012, наведено у D. S. Budiarto, Y. Yennisa, R. Widyaningrum, 84.

86 Наведено према Wadim Strielkowski, Inna Čábelková, „Religion, culture, and tax evasion: Evidence from the Czech Republic“, *Religions*, Vol. 6, Nr. 2/2015, 667.

87 S. Benk, R. W. McGee, B. Yuzbasi, 203–205.

88 Вид. Robert W. McGee, Gordon Cohn, *Jewish Perspectives on the Ethics of Tax Evasion*, Andreas School of Business Working Paper, 2006.

89 Вид. Robert W. McGee, Serkan Benk, „Christian attitudes toward ethics of tax evasion: a case study“, *Journal of Financial Crime*, Vol. 26, Nr. 1/2019.

90 Вид. Robert W. McGee, „The ethics of tax evasion and trade protectionism from an Islamic perspective“, 1997, доступно на адреси: <https://ssrn.com/abstract=461397>, 22. 1. 2022.

разлике у њиховом ставу зависно од тога којој потконфесији и струји наведених религија испитаници припадају. Схватање пореског морала може се разликовати код припадника исте религије и потконфесије, зависно и од државе и региона у којима они живе.⁹¹ Иако је тешко извући општи закључак, у наведеним истраживањима је показано да већина испитаника подржава треће гледиште по питању обавезности плаћања пореза.

Кад је реч о политичким уверењима, на пореску евазију се чешће одлучују конзервативци,⁹² поборници економске неједнакости и макијавелизма,⁹³ као и противници политике коју држава спроводи.⁹⁴

III Закључак

Пореска евазија угрожава стабилно финансирање јавног сектора, па је сагледавање фактора који доводе до њене појаве и утичу на њену заступљеност од круцијалног значаја за савремене државе. Истраживања су показала да се по значају издвајају четири фактора пореске евазије: економски, правни и институционални, демографски и културолошки и бихевиорални. Опадање привредне активности и раст инфлације подстицајно делују на пореску евазију. Пореска евазија може донети значајне економске користи њеном спроводиоцу, али га и оптеретити трошковима њеног спровођења и, потенцијално, казнама.

Кажњавање пореских преступника може бити ефикасан инструмент за сузбијање пореске евазије уколико су испуњени одређени предуслови, у виду постојања праведног и подстицајног друштвеног и правног система, ваљаног пореског система, као и прилагођености висине казни тежини преступа. Кад су демографске одлике пореских обвезника у питању, пореској евазији су склонији мушкарци у односу на жене, млади у односу на старије, имућни у односу на остале. По питању културолошких фактора, пак, не постоји консензус међу истраживачима, али преовладава став да је пореска евазија заступљенија у друштвима у којима доминирају колективизам, избегавање несигурности и дистанца моћи, док је правац утицаја маскулинитета на пореску евазију

91 Наведено према S. Benk, R. W. McGee, B. Yuzbasi, 212–213.

92 Ruben Durante, Louis Putterman, Joël Van der Weele, „Preferences for redistribution and perception of fairness: An experimental study“, *Journal of the European Economic Association*, Vol. 12, Nr. 4/2014, наведено у W. E. Shafer, Z. Wang, T. S. Hsieh, 3.

93 W. E. Shafer, Z. Wang, T. S. Hsieh, 12.

94 Julie Berry Cullen, Nicholas Turner, Ebonya Washington, *Political alignment, attitudes toward government and tax evasion*, No. w24323, National Bureau of Economic Research, 2018, 27.

предмет неслагања. С друге стране, религија нема утицај на порески морал појединаца који је активно не практикују. На крају, и политичка уверења утичу на одлуку о (не)извршењу пореских обавеза, па тако конзервативци, поборници економске неједнакости и макијавелизма, као и противници политике коју држава спроводи, чешће се одлучују на пореску евазију него њихови политички опоненти.

Коришћена литература

- Allingham Michael G., Sandmo Agnar, „Income tax evasion: A theoretical analysis“, *Taxation: Critical Perspectives on the World Economy*, Vol. 1, Nr. 3–4/1972.
- Amponsah Stephen, Isshaq Zangina, Agyapong Daniel, „Determinants of tax stamp evasion in rural districts in Ghana: A case of Twifu Atti-Morkwa and Hemang lower Denkyira districts“, *International Journal of Law and Management*, Vol. 61, Nr. 1/2019.
- Анђелковић Милева, „Законита неприхватљива пореска евазија – проблеми дефинисања и спречавања“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 67/2014. (Anđelković Mileva, „Zakonita neprihvatljiva poreska evazija – problemi definisanja i sprečavanja“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 67/2014)
- Анђелковић Милева, *Јавне финансије и финансијско право*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2009. (Anđelković Mileva, *Javne finansije i finansijsko pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2009)
- Bame-Aldred Charles W., Cullen John B., Martin Kelly D., Parboteeah Praveen, „National culture and firm-level tax evasion“, *Journal of Business Research*, Vol. 66, Nr. 3/2013.
- Basilgan Müslüm, Christiansen Bryan, „Taxpayers’ attitudes towards tax evasion in Latin American countries“, *Handbook of research on economic growth and technological change in Latin America* (ed. Bryan B. Christiansen), IGI Global, Hershey, 2014.
- Benk Serkan, McGee Robert W., Yuzbasi Bahadir, „How religions affect attitudes toward ethics of tax evasion? A comparative and demographic analysis“, *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, Vol. 14, Nr. 41/2015.
- Budiarto Dekeng Setyo, Yennisa Yennisa, Widyaningrum Rohmyati, „Does religiosity improve tax compliance? An empirical research based from gender“, *Jurnal Dinamika Akuntansi*, Vol. 10, Nr. 1/2018.
- Varvarigos Dimitrios, „Cultural norms, the persistence of tax evasion, and economic growth“, *Economic Theory*, Vol. 63, Nr. 4/2017.

- Видовић Никола, Бериша Хатиџа, Џелетовић Миленко, „Економска анализа проблематике пореске евазије у Републици Србији“, *Војно дело*, бр. 2/2019. (Vidović Nikola, Beriša Hatidža, Dželetović Milenko, „Ekonomska analiza problematike poreske evazije u Republici Srbiji“, *Vojno delo*, br. 2/2019)
- Gërxfhani Klarita, „Explaining gender differences in tax evasion: the case of Tirana, Albania“, *Feminist Economics*, Vol. 13, Nr. 2/2007.
- Górecki Maciej A., Letki Natalia, „Social norms moderate the effect of tax system on tax evasion: Evidence from a large-scale survey experiment“, *Journal of Business Ethics*, Vol. 172, Nr. 4/2021.
- Gupta Rangan, Makena Philton, „Why must it always be so real with tax evasion?“, *The Quarterly Review of Economics and Finance*, Nr. 78/2020.
- Danopoulos Constantine P., Znidaric Boris, „Informal economy, tax evasion, and poverty in a democratic setting: Greece“, *Mediterranean Quarterly*, Vol. 18, Nr. 2/2007.
- Deyneli Fatih, „Analyzing the Relationship between National Cultural Dimensions and Tax Morale“, *Journal of Alanya Faculty of Business/Alanya İletme Fakültesi Dergisi*, Vol. 6, Nr. 2/2014.
- Димитријевић Марина, „Дизајнирање делотворне политике спречавања пореске евазије“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 84/2019. (Dimitrijević Marina, „Dizajniranje delotvorne politike sprečavanja poreske evazije“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 84/2019)
- Димић Сузана, „Пореска утаја као најтежи облик пореске евазије – осврт на законодавство и праксу у Србији“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 90/2021. (Dimić Suzana, „Poreska utaja kao najteži oblik poreske evazije – osvrt na zakonodavstvo i praksu u Srbiji“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 90/2021)
- Durante Ruben, Putterman Louis, Van der Weele Joël, „Preferences for redistribution and perception of fairness: An experimental study“, *Journal of the European Economic Association*, Vol. 12, Nr. 4/2014.
- Ene Corina Maria, Uzlău Carmen Marilena, Bălan Mariana, „Tax evasion-between legal and illegal. Mechanisms of the underground economy“, *Internal Auditing & Risk Management*, Vol. 6, Nr. 4/2011.
- Engström Per, Holmlund Bertil, „Tax evasion and self-employment in a high-tax country: evidence from Sweden“, *Applied Economics*, Vol. 41, Nr. 19/2009.
- Ermasova Natalia, Haumann Christian, Burke Laura, „The relationship between culture and tax evasion across countries: Cases of the USA and Germany“, *International Journal of Public Administration*, Vol. 44, Nr. 2/2021.

- Kasipillai Jeyapalan, Abdul-Jabbar Hijattullah, „Gender and ethnicity differences in tax compliance“, *Asian Academy of Management Journal*, Vol. 11, Nr. 2/2006.
- Kasipillai Jeyapalan, Aripin Norhani, Amran Noor Afza, „The influence of education on tax avoidance and tax evasion“, *eJournal of Tax Research*, vol. 1, Nr. 2/2003.
- Khelif Hichem, Achek Imen, „The determinants of tax evasion: a literature review“, *International Journal of Law and Management*, Vol. 57, Nr. 5/2015.
- Khelif Hichem, Guidara Achraf, Hussainey Khaled, „Sustainability level, corruption and tax evasion: a cross-country analysis“, *Journal of Financial Crime*, Vol. 23, Nr. 2/2016.
- Longenecker Justin G., McKinney Joseph A., Moore Carlos W., „Religious Intensity, Evangelical Christianity, and Business Ethics: An Empirical Study“, *Journal of Business Ethics*, Vol. 5, Nr. 4/2004.
- Mahaputra I Nyoman Kusuma Adnyana, Rustiarini Ni Wayan, Anggraini Ni Putu Nita, Sudiartana I Made, „National culture and perceived ethics of tax evasion: The case of Bali province“, *Journal of Economics, Business & Accountancy Ventura*, Vol. 21, Nr. 1/2018.
- McGee Robert W., „The ethics of tax evasion and trade protectionism from an Islamic perspective“, 1997, доступно на адреси: <https://ssrn.com/abstract=461397>, 22. 1. 2022.
- McGee Robert W., Benk Serkan, „Christian attitudes toward ethics of tax evasion: a case study“, *Journal of Financial Crime*, Vol. 26, Nr. 1/2019.
- McGee Robert W., Cohn Gordon, *Jewish Perspectives on the Ethics of Tax Evasion*, Andreas School of Business Working Paper, 2006.
- Messner Steven F., Rosenfeld Richard, „Political restraint of the market and levels of criminal homicide: A cross-national application of institutional-anomie theory“, *Social Forces*, Vol. 75, Nr. 4/1997.
- Messner Steven F., Rosenfeld Richard, *Crime and the American dream*, Wadsworth, Belmont, 2001.
- Поповић Дејан, *Пореско њраво*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2008. (Popović Dejan, *Poresko pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2008)
- Riahi-Belkaoui Ahmed, „Relationship between tax compliance internationally and selected determinants of tax morale“, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol. 13, Nr. 2/2004.
- Richardson Grant, „Determinants of tax evasion: A cross-country investigation“, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol. 16, Nr. 2/2006.

- Richardson Grant, „The determinants of tax evasion: A cross-country study“, *Financial crimes: Psychological, technological, and ethical issues* (eds. Michel Dion, David Weisstub, Jean-Loup Richet), Springer, Cham, 2016.
- Richardson Maryann, Sawyer Adrian J., „A taxonomy of the tax compliance literature: further findings, problems and prospects“, *Australian Tax Forum*, Nr. 16/2001.
- Ross Adriana, McGee Robert W., „Education level and ethical attitude toward tax evasion: A six-country study“, *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, Vol. 15, Nr. 2/2012.
- Roth Jeffrey A., Scholz John T., Witten Ann Dryden, *Taxpayer Compliance, Volume 1: An Agenda for Research*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1989.
- Sandmo Agnar, „The theory of tax evasion: A retrospective view“, *National Tax Journal*, Vol. 58, Nr. 4/2005.
- Shafer William E., Wang Zhihong, Hsieh Tien-Shih, „Support for Economic Inequality and Tax Evasion“, *Sustainability*, Vol. 12, Nr. 19/2020.
- Sharlach Tonia M., *Provincial taxation and the UR III state*, Brill, Leiden, 2004.
- Sikka Prem, „Smoke and mirrors: Corporate social responsibility and tax avoidance“, *Accounting Forum*, Vol. 34, Nr. 3–4/2010.
- Sikka Prem, „The hand of accounting and accountancy firms in deepening income and wealth inequalities and the economic crisis: Some evidence“, *Critical Perspectives on Accounting*, Nr. 30/2015.
- Skinner Jonathan, Slemrod Joel, „An economic perspective on tax evasion“, *National Tax Journal*, Vol. 38, Nr. 3/1985.
- Slemrod Joel, „Cheating ourselves: The economics of tax evasion“, *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 21, Nr. 1/2007.
- Stiglitz, Joseph E., „The general theory of tax avoidance“, *National Tax Journal*, Vol. 38, Nr. 3/1985.
- Strielkowski Wadim, Čábelková Inna, „Religion, culture, and tax evasion: Evidence from the Czech Republic“, *Religions*, Vol. 6, Nr. 2/2015.
- Torgler Benno, Valev Neven T., „Gender and public attitudes toward corruption and tax evasion“, *Contemporary Economic Policy*, Vol. 28, Nr. 4/2010.
- Fallan Lars, „Gender, exposure to tax knowledge, and attitudes towards taxation; an experimental approach“, *Journal of Business Ethics*, Vol. 18, Nr. 2/1999.
- Feld Lars P., Tyran Jean-Robert, „Tax evasion and voting: An experimental analysis“, *Kyklos*, Vol. 55, Nr. 2/2002.

- Fishlow Albert, Friedman Jorge, „Tax evasion, inflation and stabilization“, *Journal of Development Economics*, Vol. 43, Nr. 1/1994.
- Fisman Raymond, Wei Shang-Jin, „Tax rates and tax evasion: evidence from ‘missing imports in China’“, *Journal of Political Economy*, Vol. 112, Nr. 2/2004.
- Franzoni Luigi A., Tax evasion and tax compliance, 1998, доступно на адреси: <https://ssrn.com/abstract=137430>, 20. 1. 2022.
- Fuest Clemens, Riedel Nadine, *Tax evasion, tax avoidance and tax expenditures in developing countries: A review of the literature*, Report prepared for the UK Department for International Development (DFID), 2009.
- Hasseldine John, Hite Peggy A., „Framing, gender and tax compliance“, *Journal of Economic Psychology*, Vol. 24, Nr. 4/2003.
- Hofstede Geert, *Culture’s consequences: International differences in work related values*, SAGE, Beverly Hills, 1980.
- Hutchinson Robert, „Culture versus structure: A critical perspective on the role of culture in tax evasion“, *Accounting Historians Journal*, Vol. 46, Nr. 1/2019.
- Chen Been-Lon, „Tax evasion in a model of endogenous growth“, *Review of Economic Dynamics*, Vol. 6, Nr. 2/2003.
- Clotfelter Charles T., „Tax evasion and tax rates: An analysis of individual returns“, *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 65, Nr. 3/1983.
- Cowell Frank A., Gordon James P. F., „Unwillingness to pay: Tax evasion and public good provision“, *Journal of Public Economics*, Vol. 36, Nr. 3/1988.
- Crane Steven E., Nourzad Farrokh, „Inflation and tax evasion: An empirical analysis“, *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 68, Nr. 2/1986.
- Cremer Helmuth, Gahvari Firouz, „Tax evasion and the optimum general income tax“, *Journal of Public Economics*, Vol. 60, Nr. 2/1996.
- Cullen Julie Berry, Turner Nicholas, Washington Ebonya, *Political alignment, attitudes toward government and tax evasion*, No. w24323, National Bureau of Economic Research, 2018.
- Walker Alan G., Smither James W., DeBode Jason, „The Effects of Religiosity on Ethical Judgments“, *Journal of Business Ethics*, Vol. 106, Nr. 4/2012.
- Webber Carolyn, Wildavsky Aaron, *History of Taxation and Expenditure in the Western World*, Simon & Schuster, New York, 1986.
- Wei Wei, McGee Robert W., „Gender and attitude toward the ethics of tax evasion: a comparison of European and Asian views“, 2015, доступно на адреси: <https://ssrn.com/abstract=2743048>, 20. 1. 2022.
- Yoo Ji Seon, Lee Ye Ji, „National Culture and Tax Avoidance of Multinational Corporations“, *Sustainability*, Vol. 11, Nr. 24/2019.

Ahmedin LEKPEK, PhD
Assistant Professor at the State University of Novi Pazar
Department of Economics Sciences, Serbia

FACTORS OF TAX EVASION

Summary

Tax evasion is an issue of great economic and legal importance. Its high level of representation leads to a reduction in available public revenues and government capacity to adequately provide public services. Also, the implementation of tax evasion violates tax laws and endangers the constitutionally guaranteed right of government to collect taxes. This paper will analyze the factors that affect the level of tax evasion: economic, legal, and institutional, demographic, and cultural and behavioral. The goal of this paper is to determine the intensity of their influence so that tax policymakers, professionals, and academics can identify the most important factors and define valid measures to combat tax evasion. Although economic factors were expected to have a key impact, the role of non-economic factors turned out to be more critical.

Key words: *Tax Evasion. – Economic Factors. – Legal and Institutional Factors. – Demographic Factors. – Cultural and Behavioral Factors.*

Датум пријема рада: 9. 2. 2022.

Датум прихватања рада: 28. 2. 2022.